

Tv-textning av brottsrelaterade uttryck i kriminalfilmen *Innan frosten*

Karita Kerkkä
Institutionen för översättningsvetenskap
Helsingfors universitet

*Tässä artikkelissa esittelen pilottitutkimustani, jossa analysoin ruotsalaisen rikoselokuvan *Innan frosten* (Ennen routaa 2005), tekstittämistä. Tutkimuskohteena on rikoksiin liittyvät ilmaukset, joiden tehtävänä on rikoselokuvissa mm. luoda käsitystä roolihahmojen professionaalisuudesta, taustasta tai ilmentää kuuluvuutta johonkin ryhmään. Tarkoitukseni oli selvittää alustavasti, miten rikoksiin liittyviä ilmauksia on käännetty suomeksi, norjaksi ja tanskaksi ja verrata niitä alkuperäiseen ruotsinkieliseen dialogiin. Lisäksi tarkastelin aineistoa yksinkertaistumisuniversaalihypoteesin näkökulmasta. Tutkimukseni osoitti, että vain noin neljäosassa rikoksiin liittyvistä ilmauksista on tapahtunut jokin muutos käännettäessä. Muutosten vähäinen lukumäärä kuvaa sitä, että rikoksiin liittyvät ilmaukset ovat kääntäjän mielestä niin ominaista rikoselokuvalle, että niitä muutetaan harvoin ja vain perustelluista syistä. Kääntämisen aiheuttamaan yksinkertaistumiseen viittasi jonkin verran käännosten vähäisempi variaatio alkuperäiseen dialogiin verrattuna.*

Nyckelord: brottsrelaterade uttryck, förenkling, komprimering, kriminalfilmer, tv-textning

1 Bakgrund

En central företeelse i tv-textning är att textaren behöver komprimera för att tv-tittaren skall hinna läsa repliken och samtidigt titta på bilden. Ofta behöver man utelämnas uppskattningsvis en tredjedel av den talade textmängden, men utelämnningar av upp till närmare hälften förekommer också (Koljonen 1998: 50; Gottlieb 2004: 20). Trots detta kan repliker fungera bra i sitt syfte att ge tillräcklig information om vad som sker i filmen eftersom bild och ljud stödjer replikerna. Tillsammans bygger de upp betydelser och utgör en oskiljaktig helhet (Immonen 2005: 170f).

En av de aktuella frågorna inom översättningsvetenskapen är hypotesen om universalialia. Universalier är sådana språkliga drag i översättningar som antas vara gemensamma för alla översatta texter oberoende av texttyp eller språk och därmed skiljer dessa drag översättningar från motsvarande oöversatta texter (Puurtinen 2005: 219). Potentiella universalier är exempelvis förenkling, explicitgörande, interferens, konventionalisering och undvikande av upprepning (Chesterman 2004: 40). Dessa kan dock delvis

överlappa eller vara till och med motsatta (Puurtinen 2005: 219) vilket gör det svårt att dra en gräns mellan dem. T.ex. Nevalainen (2003) har betraktat brist på variation som konventionalisering. Eskola (2004: 96) i sin tur har funnit stöd för förenkling och betraktar brist på variation som en del av förenkling:

”translators simplify by not using the resources of the target language according to its systematic possibilities as widely as the authors of original texts --. In other words, there are choices, but the variance in the way they are taken advantage of is smaller in translations than in original texts.” (Eskola 2004: 96.)

Med begreppet *komprimering* avser jag i denna pilotstudie ett obligatoriskt behov av att sammanfatta. T.ex. i den finska repliken i ex. (1) nedan finns det inte utrymme för all information som sägs i originaldialogen vilket innebär utelämnning. Med begreppet *förenkling* avser jag frivillig sammanfattning eller förlust av variation som inte är betingad av brist på utrymme eller tid eller någon annan tydlig orsak, såsom skillnaderna i språkanvändningen i ett visst sammanhang. Ett exempel på detta är ex. (7) nedan där variation i meningsstrukturen har försvunnit. Konkreta uttryck för förenkling kan vara att översättaren undviker långa, lågfrekventa och mångtydiga ord och uttryck, såsom metaforer eller annat kreativt språkbruk (Nevalainen 2005: 139; Chesterman 2004: 40). Å andra sidan rekommenderas det i tv-textning att undvika komplicerade konstruktioner, såsom satsmotsvarigheter, för att inte minska läsbarheten.

I denna pilotstudie, som utgör ett första skede i min doktorsavhandling, koncentrerar jag mig på textning av brottsrelaterade uttryck, d.v.s. utsagor som handlar om brott, i en kriminalfilm, *Innan frosten* (2005). Jag söker svar på frågan vilka typer av ändringar som förekommer i textningen av dem jämfört med originaldialogen. Därtill kommer jag att preliminärt kartlägga om förenkling förekommer i tv-textning av brottsrelaterade uttryck. Jag testar om universalhypotesen om förenkling över huvud taget kan tillämpas i tv-textning där komprimering kan leda till mindre variationsrikt språk. Hypotesen är att förenkling inte förekommer i textning av brottsrelaterade uttryck eftersom de är centrala element i kriminalfilmer.

2 Material och metod

Materialet för pilotstudien utgörs av brottsrelaterade uttryck i en svensk kriminalfilm *Innan frosten* (2005) i DVD-format, och tv-textningarna av dem på finska, norska och danska. Filmtiteln på finska är *Ennen routaa* (2005), på norska *Før frosten* (2005) och på danska *Inden frosten* (2005). Till brottsrelaterade uttryck¹ inkluderar jag alla utsagor som handlar om brott, d.v.s. en omfattande repertoar varierande uttryck från t.ex. polisundersökning med fackuttryck (*efterlysning, Lunds rättsmedicinska*) till talspråkliga utsagor (*är snuten*). Materialet består av sammanlagt 70 finska brottsrelaterade repliker där det förekommer minst ett brottsrelaterat uttryck eller där det finns ett sådant i originaldialogen på svenska men som utelämnats i den finska repliken. Jag har exkluderat de ställen som framgår av ljudåtergivning i tv i filmen, där exempelvis en tv-journalist rapporterar om händelserna i nyheterna.

Filmen *Innan frosten* (2005), som klassificerats som thriller, baserar sig på Henning Mankells bok med samma titel om en medelålders kriminalkommissarie Kurt Wallander. Filmen handlar om ett mord på en kvinna som Wallanders nyblivna polisdotter Linda hittar i skogen. Tillsammans med andra polismän jobbar de med utredningen av brottet som visar sig ha anknytning till Lindas väninna och hennes far. Jobbet och fritiden blandas i filmen.

Materialet har undersökts kvalitativt. Jag har kartlagt tv-textning av brottsrelaterade uttryck genom att jämföra de finska replikerna med svensk originaldialog och därtill kontrasterat de finska replikerna mot de norska och danska replikerna med hänsyn till filmkontexten med bl.a. bild och ljud som påverkande faktorer.

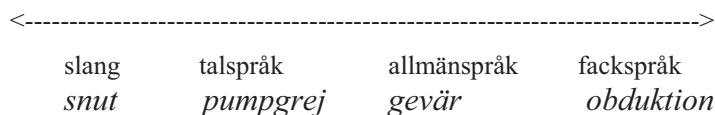
3 Språkliga företeelser i tv-textningar

En tvåradig replik ska synas i tv-rutan i 4–6 sekunder och det ryms cirka 30 tecken per rad (Koljonen 1998: 56). Komprimering kan ske innehållsmässigt eller uttrycksmässigt eller båda samtidigt. Vid textning ändras mediet från tal till skrift. Även om tv-textaren i stort sett följer skriftspråkets normer är en uppgift för textaren att skapa en illusion av

ett autentiskt talspråk (Immonen 2005: 166). Illusionen skapas exempelvis genom att bryta skriftspråkets normer något, såsom genom att använda *jotain* i stället för *jotakin* på finska eller *sa* i stället för *sade* på svenska. Textarens mål är att ge en trovärdig bild av verkligheten i filmen inte bara via bild och ljud utan också via textning.

I kriminalfilmer är den brottsrelaterade diskussionen central eftersom den präglar rollfigurernas karaktär och hela filmens särart samt påverkar stämningen och tv-tittarens upplevelse. En polisman ger intryck av att vara professionell om han använder ord som *fingeravtryck* eller *Interpol*. Till skillnad från fackspråkliga yttranden kan slanguttryck markera tillhörighet i en subkultur. Exempelvis konstaterar den nya kvinnliga polis- mannen Linda att *Cykeln är snuten*. Yttrandet *snuten* markerar att hon just då är ledig från jobbet och har fritid i stället vid tillfället då hon själv som privatperson drabbats av en stöld. Dialogen i filmen bidrar till att tittaren skapar en bild av bl. a. rollfigurernas ålder, värden, samhällsklass, bakgrund och identitet. Kontrasten mellan t.ex. polis- jargong och de kriminellas slang kan förstärka bilden av karaktärerna.

Förlust av variation kan ses som en del av hypotesen om förenkling (se Eskola 2004: 96). Englund Dimitrova (2001) har undersökt översättning av dialekter i skönlitteratur. Enligt hennes resultat väljer översättaren ofta en lösning där det dialektala blir mer neutralt eller skriftspråkligt, vilket jag ser som minskning av variation och därmed som en del av förenkling. De brottsrelaterade uttrycken i mitt material kan placeras i följande skala (figur 1) utarbetat utgående från Englund Dimitrova (2001: 14):

Figur 1. Skala över brottsrelaterade uttryck i *Innan frosten* med exempel ur materialet.

Enligt min hypotes väljer tv-översättaren hellre varianter från mitten av skalan i stället för de i skalan perifera varianterna som används bara för att skapa illusionen av autentiskt talspråk. Min hypotes får också stöd i Nevalainens (2003) studie om universalhypotesen om konventionalisering. Hans resultat tyder på att översättningar till

finska visar mindre variation i talspråkliga drag än motsvarande finska texter som ursprungligen skrivits på finska. I det följande analyserar jag olika ändringstyper som skett vid tv-textning av brottsrelaterade uttryck och utreder om min hypotes får stöd.

4 Ändringstyper i *Innan frosten*

I materialet på sammanlagt 70 finska repliker förekommer en ändring jämfört med originaldialogen i 18 repliker. Som ändring har jag inte räknat de ändringar som är betingade av skillnader i praktisk språkanvändning mellan två språk, såsom satsen *ni var underbemannade* och dess finska översättning *teillä oli alimiehitys* med en grammatisk ändring från participkonstruktion på svenska till substantivkonstruktion på finska, vilket är ett naturligt sätt att uttrycka saken på finska. Detta innebär att det i filmen förekommer 52 finska repliker där det inte har skett någon ändring vid översättandet, utan tv-textaren har översatt det brottsrelaterade uttrycket i exakt samma form som det förekommer i originaldialogen på svenska. Det är alltså 74,3 procent av de finska replikerna som textats utan att ändra det brottsrelaterade uttrycket. Med andra ord är det 25,7 procent av replikerna där en ändring skett vid översättandet. Resultaten tyder på att tv-textarna hanterar brottsrelaterade uttryck varsamt. I flera fall i materialet kompenserar bilden inte brottsrelaterade uttryck. Brottsrelaterade uttryck är till stor del skriftspråkliga och allmänspråkliga, vilket gör att de passar i tv-rutan som sådana.

I det följande presenterar jag och ger exempel på olika typer av ändringar som skett vid tv-textning: utelämnning av innehåll, byte av termer, utelämnning av talspråkliga drag, neutralisering av talspråk, användning av talspråk i stället för skriftspråk, explicitering och ändring i meningsstrukturen. Som utgångspunkt har jag använt de finska replikerna med brottsrelaterade uttryck, men de finska översättningarna kontrasteras mot de norska och danska replikerna. Överst i varje exempel står originaluttrycket på svenska och under det översättningarna till finska, norska och danska. Exempelen utgör en hel replik och radindelningen är densamma som i tv-rutan. Kursiveringarna är mina.

Exempel (1) presenterar ändringstypen innehållslig komprimering där information har utelämnats. Exemplet är hämtat från ett ställe i filmen där obducenten redogör för mordoffrets skador för kriminalkommisarie Wallander.

- (1) Från näsa och ner till örönnivå. Faktum är att det liknar mer *ett trafikoffer än mordoffer*.
- fi. Nenästä korviin.
Kuin liikenneonnettomuuden uhri
- no. Faktum er at det likner mer
et trafikoffer en et drapsoffer
- da. Fra næsa til ører. Det ligner mere
et trafikoffer end et mordoffer.

Utelämning är den extremaste typen av innehållslig komprimering. I exempel (1) är den finska översättningen till ordet *trafikoffer* så lång att det inte finns utrymme för jämförelsen med ordet *mordoffer*. I på norska har *mordoffer* blivit *drapsoffer*. Den elektroniska norska ordboken *Bokmåls- og nyordordboka* konstaterar följande i artikel *mord*: ”jur.: tidligere betegnelse for overlagt drap”. Ordvalet kan således motiveras med olikheterna i terminologin i lagstiftningen mellan Norge och Sverige. Eftersom hela termen *overlagt drap* dock inte ryms i repliken blir betydelsen för den norska tv-tittaren en annan eller ansvaret för tv-tittaren är större då hon själv behöver fylla på att det verkligen handlar om mord, inte dråp. Det norska ordvalet kan också innebära att tv-tittaren behöver några extra sekunder för att reda ut hur mord och dråp förhåller sig till varandra i filmen. Den danska översättningen i sin tur följer originaluttrycket.

- (2) Jag hittade en *ihjälslagen* kvinna ute i skogen, åt Krageholm till.
- fi. Löysin *tapetun* naisen metsästä.
- no. Jeg fant en *drept* kvinne i skogen.
- da. Jeg fandt en *myrdet* kvinde i skoven.

Exempel (2) visar ett annat belegg på innehållslig komprimering. Exempelmeningen yttras i en situation där polismannen Linda berättar till sin väninna om ett mord. Hon använder uttrycket *ihjälslagen kvinna*, vilket i översättningen på finska har blivit *tapetun nainen*. I översättningen har brottsmetoden uteblivit, vilket kan dock förklaras med att det inte finns någon lika kort direkt översättningsmotsvarighet i finskan som i originalet. Andra alternativ som *kuoliaaksi lyöty* eller *nainen, joka oli lyöty kuoliaaksi* är stilistiskt stela eller för långa för att passa in i repliken. Den norska översättaren har

använt samma strategi som den finska översättaren, medan den danska översättaren har använt ett starkare uttryck: *en myrdet kvinde*, dvs. en mördad kvinna. Brist på utrymme har därtill lett till utelämnning av informationen om Krageholm.

En annan typ av ändring är frivilligt byte av termer. I den finska textningen har det i filmen frekventa substantivet *gärningsmannen* en gång översatts med *tappaja*, dråpare, men andra gånger senare i filmen har det blivit *tekijä*, gärningsman. Ändringen kan här inte motiveras med brist på utrymme. Snarare är det frågan om att textarens ordval förstärker tittarens upplevelse, vilket betonas i synnerhet i början av filmen, där tittaren först inlett arbetet med att skapa en helhetsbild av filmen och dess stämning. Möjligen har översättaren också försökt kompensera en del av förlusten av stämningsskapande element med hjälp av detta mer beskrivande ordval. Å andra sidan är *gärningsmannen* ett uttryck av en polisman som inte tar ställning till dödsmetoden eller det kommande åtalets brottsbenämning, men den neutrala attityden förloras i den finska textningen. I den norska och danska textningen har samma ord bevarats som i originaldialogen.

En tredje typ av ändringar är utelämnning av talspråkliga drag, vilket man ofta gör eftersom mediet ändras från muntlig kommunikation till skrift. I exempel (3) i den finska repliken har det utelämnats fyllnadsord (*sån där, grej*) som avslöjar personens något negativa eller osäkra attityd mot diskussionsämnet hagelgevär, vilket innebär att den finska filmtittaren inte får informationen om attityden. I den danska textningen har hela uttrycket om hagelgeväret fallit bort vilket illustreras av hakparentesen i exemplet. I den norska repliken finns en kompromiss där översättaren bevarat ett av två talspråkliga drag. Kontrasten av osäkert talspråk mot säkert fackspråk som polismän i övrigt använder blir ännu större.

- (3) Men om man går fram till en svan med *en sån där pumpgrej* så flyger den ju bara iväg.
- fi. Joutsen lentää tiehensä tai hyökkää jos sen lähelle menee *pumpun* kanssa.
- no. Det er vel umulig å nærme seg svaner med *en sånn pumpe*.
- da. Hvis man bare går hen til en svane [], flyver den væk eller går till angreb.

I exempel (4) har talspråk blivit neutralt skriftspråk:

- (4) Vår dotter har blivit *snut* som sin far. Du är väl stolt, eller hur?
- fi. Tyttärestämme tulee *poliisi* kuten isästäänkin. Mahdat olla ylpeä.
- no. Vår datter er blitt *politi* som far.
- da. Vores datter er blevet *strisser* ligesom sin far.

Den finska översättaren har valt det neutrala ordet *poliisi* i stället för ett markerat ord *kyttä* som har en något negativ konnotation i finskan och är starkare markerat än *snut* i svenskan. Samma val ser vi i den norska repliken, medan den danska textaren har använt markerat uttryck *strisser* (snut). I filmen är det mamma som inte gillar sin datters yrkesval, vilket hon avslöjar förutom med rösten också med ett ord med lägre prestigevärde. Ibland kan tendensen från ett markerat språkbruk till neutralt bli motsatt, som exempel (5) visar där det skriftspråkliga ordet *fartkontroll* blivit talspråkligare i den finska repliken. Den norska textaren har förkortat ordet till *kontroll*. I den danska repliken har ordet utelämnats vilket kan motiveras med att bilden i filmen redan tidigare visat att det handlar om fartkontroll. Här kan det vara fråga om förenkling.

- (5) Jo, jag är ledsen men jag blev stoppad av nån nitisk kollega som övade *fartkontroll*.
- fi. Anteeksi. Joku innokas kollega piti *ratsiaa*.
- no. Jo, men jeg blev stoppet i *kontroll* av en ivrig kollega.
- da. Jag blev stoppet [] af en overihærdig kollega.

Gullin (2002) har jämfört en kortroman och dess översättning till svenska. Hon i motsats till Englund Dimitrova (2001) och Nevalainen (2003) har kommit fram till att den talspråkliga tonen är starkare i översättningen och konstaterar följande:

Den starkare talspråkliga tonen i den svenska texten medför att berättarjaget och läsaren kommer varandra närmare i översättningen än i originaltexten. Det sker alltså en förändring i förhållandet mellan berättare och lyssnare. (Gullin 2002: 148.)

Förhållandet mellan berättare och lyssnare eller tv-tittare är en faktor i att skapa en upplevelse för filmtittaren.

I exempel (5) beror ändringen dock antagligen på att det finska ordet *ratsia* är kort jämfört med lagtermen *nopeusvalvonta*. Ordet *ratsia* definieras i *MOT Kielitoimiston sanakirja 1.0* (2004) som (*poliisin suorittama*) *yllätystarkastus*, vilket i detta sammanhang passar utmärkt eftersom talaren är en polisman som blir överraskad av fartkontrollen. Dessutom bidrar det aktuella ordvalet till att skapa illusionen av talspråket.

En vanlig översättnings- och textningsstrategi (t.ex. Gottlieb 1994: 75) är explicitering som också har föreslagits som en översättningsuniversal (se t.ex. Chesterman 2004: 40). Explicitering förekommer också i mitt material:

- (6) hittas med ett stort jävla hål i huvudet
fi. vai saako *luodin päähänsä*.
no. Eller blir funnet med *hull i hodet*.
da. eller blev fundet med *et stort hul i hovedet*.

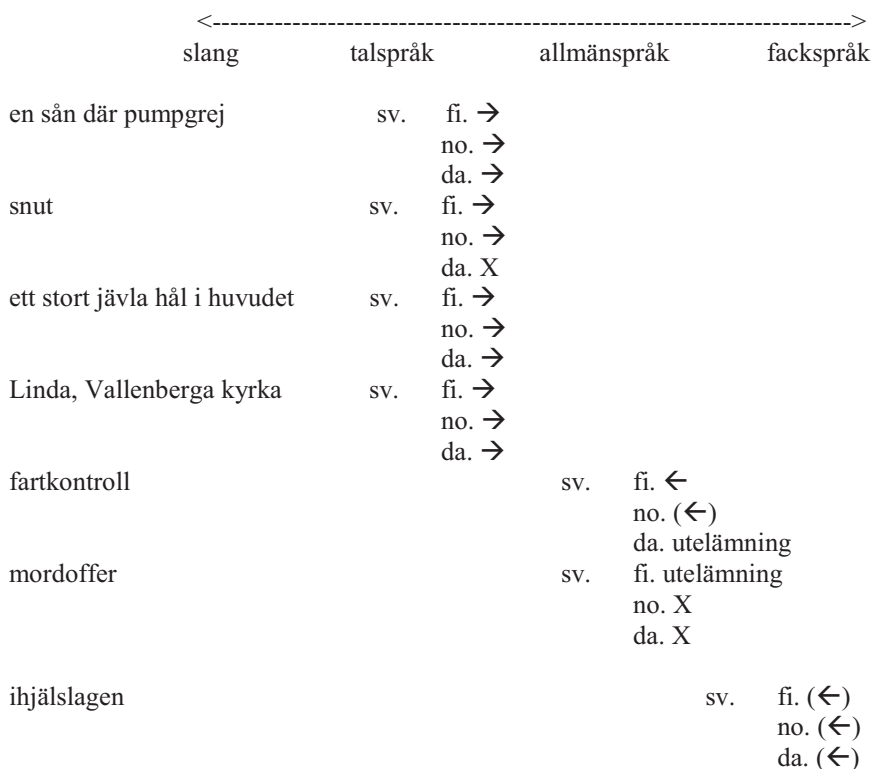
Den finska textaren har i exempel (6) avvikit från originaldialogen medan den norska och danska textaren har bevarat samma uttryck. Här skulle det till källtexten mer trogna översättningsalternativet ha varit även kortare: *saako reiän päähänsä*. Den norska och danska textaren håller sig till originaldialogen medan den finska textaren har dock valt att ta distans till källdialogen möjligen på grund av att ovan nämnda alternativöversättning inte är naturlig, frekvent finska. Svordomen *jävla* har uteblivit i alla de tre översättningarna vilket är vanligt vid tv-textning. Enligt Hjorts (2006: 78) enkätundersökning ansåg 67,4 procent av av-översättarna att svordomar ska mildras i översättningen och 83,7 procent att de kan utelämnas vid brist på utrymme.

En strategi att hjälpa tv-tittaren är att använda hela meningar i stället för meningsfragment. I exempel (7) ger kommissarie Wallander snabba instruktioner till sin dotter Linda, en yrkesverksam polis hon också, var hon ska ta vägen. Stämningen är hektisk i den kritiska situationen.

- (7) Linda, Vallenberga kyrka. De måste stoppas.
fi. *Kohde on Vallenbergan kirkko*.
no. Vallenberga kirke. De må stoppes.
da. Vallenberga kirke. De ska stoppes.

Den finska textaren har prioriterat en hel mening med subjekt och predikat men varit tvungen att utelämna meningen *De måste stoppas*. Den norska och danska textaren har åter följt originaldialogens struktur med meningsfragment som stödjer det hektiska intryck som personernas röster medför. Tilltalsordet *Linda* har uteblivit i alla översättningar. Enligt Koljonen utelämnas tilltalsord ”så gott som alltid i tv-texten” efter att översättaren har presenterat figurerna i början av filmen. (Koljonen 1998: 137f.)

Sammanfattningsvis kan konstateras att de ändringar som skett vid tv-textning kan motiveras med en tydlig orsak. Hypotesen om att tv-textaren väljer hellre varianter från mitten av skalan (se figur 1) av brottsrelaterade uttryck fick delvis stöd. Figur (2) visar de i denna artikel diskuterade exemplen. Pilar illustrerar åt vilket håll i skalan ändringen skett i översättningarna, ett kryss (X) står för att stället i skalan inte ändrats och parentes att ändringen är svag eller diskutabel. Resultatet kan ses som förlust av variation och därmed som förenkling.

Figur 2. Skala över brottsrelaterade uttryck med ändringar.

Bortsett från minskning av variationen i översättningarna fick jag i pilotstudien inga klara bevis om förenkling utan motivering med exempelvis tydlighet, illusionsskapande eller brist på utrymme.

5 Slutord

I denna artikel har jag analyserat brottsrelaterade uttryck i kriminalfilmen *Innan frosten* (2005) och kartlagt preliminärt hur de översätts, hurdana ändringar som sker och hur dessa ändringar kan motiveras. Ett syfte var att analysera om universalhypotesen om förenkling kan noteras vid tv-textning. Pilotstudien visade att det har skett tämligen få ändringar vid översättning av brottsrelaterade uttryck. Ofta är det översättarens egna prioriteringar som orsakar skillnaderna mellan olika översättningar. I likhet med Eskolas (2004) och Englund Dimitrovas (2001) resultat visade mitt material mindre variation i översättningarna. Det visade sig dock vara svårt att göra distinktionen mellan komprimering och förenkling i praktiken. Den varsamma hanteringen av brottsrelaterade uttryck troligtvis bero på att de är innehållstunga, de utgör ryggraden för kriminalfilmen och en viktig länk i att skapa illusionen av verkligheten samt att bilden inte verkar kompensera brottsterminologi i materialet.

Eftersom komprimering dock är en förutsättning för de flesta fungerande tv-textningar, kan man fråga sig om översättaren behöver komprimera mer omkring brottsrelaterade uttryck. I framtiden behövs det ett mer omfattande material för att kunna säga något generaliserbart om översättning av brottsrelaterade uttryck i tv-texter. För att kunna forska sambandet mellan komprimering och förenkling förutsätts ett annorlunda material som inte är så central för filmens karaktär som brottsrelaterade uttryck i kriminalfilmen.

Anmärkingar

¹ Det har visat sig att brottsrelaterade uttryck är svåra att definiera, men här utgår jag från en preliminär definition. En annan möjlig term är kriminalrelaterade uttryck.

Material

- Ennen routaa (2005). Yellow Bird Films AB. Översatts till finska av Anitra Paukkula, Broadcast Text. DVD-utgåva.
- Før frosten (2005). Yellow Bird Films AB. Översatts till norska av Mari Eggen, www.undertext.com. DVD-utgåva.
- Inden frosten (2005). Yellow Bird Films AB. Översatts till danska av Lasse Schmidt, www.undertext.com. DVD-utgåva.
- Innan frosten (2005). Yellow Bird Films AB. DVD-utgåva.

Litteratur

- Bokmåls- og nyordordboka*. [online, citerat 26.3.2006]. Tillgänglig: <http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html>.
- Chesterman, A. (2004). Beyond the particular. I: *Translation universals: Do they exist?* 33–49. Red. A. Mauranen & P. Kujamäki. Amsterdam: John Benjamins.
- Englund Dimitrova, B (2001). Om översättning och dialekt I skönlitteratur. I: *Folkmålsstudier* 40, 9–27. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi. Helsingfors.
- Eskola, S. (2004). Untypical frequencies in translated language. I: *Translation universals: Do they exist?* 83–99. Red. A. Mauranen & P. Kujamäki. Amsterdam: John Benjamins.
- Gottlieb, H. (2004) [2000]. *Screen Translation. Seven studies in subtitling, dubbing and voice over*. Copenhagen: The Faculty of Humanities, University of Copenhagen.
- Gottlieb, H. (1994). *Tekstning. Synkron billedmedieoversættelse*. København: Center for Oversættelse, Københavns Universitet.
- Gullin, C. (2002). *Översättarens röst*. Lund: Studentlitteratur.
- Hjort, M. (2006). Kirosojanen valikoituminen audiovisuaaliseen ja kaunokirjalliseen käännökseen. I: *Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XXVI. Vasa 11.–12.2.2006*, 74–84. Red. E. Lehtinen & N. Niemelä. Publikationer av Forskargruppen för översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet vid Vasa universitet 33. Vasa.
- Immonen, L. (2005). Sanat kuvatilassa. I: *Kielen matkassa multimediaan. Näkökulmia kääntämisen tutkimiseen ja opiskelemiseen*, 165–177. Red. H. Yli-Jokipii. Helsingin yliopisto. Käännöstieteen laitoksen julkaisuja 1. Helsinki.
- Koljonen, T. (1998). *TV-textning: Konsten att komprimera*. Licenciatavhandling. [online, citerat 26.3.2006.] Tillgänglig: <http://selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/g/1403.pdf>.
- MOT *Kielitoimiston sanakirja* 1.0 (2004). [online, citerat 26.3.2007]. Tillgänglig: <http://mot.kielikone.fi/mot/helyo/netmot.exe>.
- Nevalainen, S. (2005). Köyhtyykö kieli käännettäessä? Mitä taajuuslistat kertovat suomennosten sanastosta. I: *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, 139–160. Red. A. Mauranen & J. H. Jantunen. Tampere Studies in Language, Translation and Culture A1. Tampere: Tampere University Press.
- Nevalainen, S. (2003). Käännöskirjallisuuden puhekielisyysistä – kaksinkertaista illuusiota? [online]. *Virittäjä* 1/2003. [citerat 26.3.2007]. Tillgänglig: <http://elektra.helsinki.fi/se/v/0042-6806/107/1/kaannosk.pdf>.
- Puurtinen, T. (2005). Käännössuomen piirteitä lastenkirjallisuudessa. I: *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*, 211–223. Red. A. Mauranen & J. H. Jantunen. Tampere Studies in Language, Translation and Culture A1. Tampere: Tampere University Press.